

ÜST PALEOLİTİK DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Yaklaşık 40 bin ile 10 bin yıl öncesi arasında gelişmiş olan Üst Paleolitik, Paleolitik çağın en kısa süren aşaması olmasına karşın, bölgeler arası kültürel farklılaşmaların başladığı en karmaşık, en parlak ve en ileri bir evresidir. Bu çağda Homo Neandertalensisin yerini Homo sapiens almıştır. Bu insanlar, fizik yapılarıyla ve entelektüel özellikleriyle günümüz insanlarına en yakın olan tiplerdir.

Kültürel ivmenin büyümesinin doğal sonucu olarak yontmataş teknolojisinde dikkat çekici bir gelişme gözlemlenir. Aurignacien kültürden itibaren sistemli ve devamlı bir dilgi üretimi gerçekleştirilir.

Üst Paleolitikte en önemli olgu artık alet üreten aletlerin yapılmaya başlanmasıdır. Bazı taş aletler kemik aletlerin yapımında kullanılmak amacıyla şekillendirilmişlerdir. Dilgiler üzerine yapılmış aletlerin yanı sıra mikrolitik denilen ve bir sapa ya da kına geçirilerek kompozit olarak kullanılan minik aletler üretilmeye başlanır. Bu aletler Paleolitiği izleyen Epi-paleolitik ve Mezolitik çağlarda büyük bir çoğalma göstereceklerdir.

G.Ö. 20 000'e doğru Üst paleolitikte çok rafine bir teknik ortaya çıkar. Baskı yoluyla yontma. Solutrén kültürün yaprak biçimli parçaları bu teknikle elde edilmişlerdir. Bu evreyi, özellikle de Magdalénien kültürü niteleyen özelliklerden biri olan kemik objelerdeki artış ve çeşitlenme, üst paleolitik insanının alet yapımındaki ustalaşma derecesinin bir diğer kanıtıdır. Bunlara Gravettien kültürden (30 bin-20 bin) itibaren flüt gibi bazı müzik aletleri de eklenmektedir. Böylece insanlık tarihinde müziğin icra edilmesinin ilk belirtileri ortaya çıkmaktadır.

Üst Paleolitikte insanlar kara avcılığının yanı sıra, su ve hava avcılığı da yapmışlardır. Bu olguyu, su avcılığında kullandıkları zıpkın ve oltaların, çeşitli su ürünleri kalıntılarının; hava avcılığında kullandıkları kemik ve taştan ok uçlarının ve çeşitli türdeki kuş kemiği kalıntılarının varlığından öğrenmekteyiz.

Bu evrede açık hava sitlerinde beklenmedik ve şaşırtıcı bazı ilk mimari çizgileri ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle orta Avrupa ve Ukrayna'da saptanmış olan sitlerde dikkate değer boyuttadır. Ukrayna örneğinde ana malzeme mamut kemikleridir. Tek bir konut için bu

hayvanın 95 kemiği birden kullanılmıştır. Bu sığınaklar genellikle nehir geçitleri gibi stratejik noktalarda bulunmaktadır. Buraları ren geyiği gibi göçebe hayvanların alışlagelmiş geçit yolları üzerindedir.

Üst Paleolitik insanları konaklamak için sıklıkla kaya altı sığınaklarını ve mağaraları kullanmışlardır. Yerleşim için tercih edilen doğal sığınaklar genellikle geniş bir alana hakim konumdadır. Bu ise av hayvan sürülerini izlemeye olanak vermektedir. Sığınağın ağzının güneye bakması ise aranan kriterlerin başında gelmektedir. Nitekim çok sayıda mağara ya da kayaaltı sığınağı kuzeye baktığı, yağmur ve rüzgara açık olduğundan iskan edilmemiştir. Bu evrenin insanları ayrıca doğal sığınakların içinde kulübeler yapmak yoluyla tamamlayıcı sığınaklar da gerçekleştirmişlerdir.

Üst paleolitik konutlarında ateşin üretimi ve kullanımı yaygınlaşmaktadır. Daha önceki evrelerde ortaya çıkmaya başlayan sabit ocaklara taş lambalar, meşaleler gibi hareketli aydınlatma araçları eklenmektedir. Taş lambaların en güzel örnekleri Lascaux mağarasının üst Paleolitik seviyelerinden ele geçmiştir. Hareketli aydınlatma araçlarının bulunuşu insanlara mekan içinde ya da dışında daha serbest dolaşma ortamını hazırlamıştır.

Üst Paleolitikte ölüm ötesine ilişkin inançlar sistemi süs objelerinin ve kırmızı aşı boyasının mezarlara girişiyle Mousterien inkin den daha kompleks bir yapı kazanır. Ölüler çeşitli boncuklarla süslenmiş giysileri ve takılarıyla gömülmüşlerdir. Onları canlandırma amacıyla üzerlerine yaşamsal sıvı olan kanı temsil eden toz haline getirilmiş kırmızı aşı boyası serpilmiştir. Mezarın küçük buluntular açısından zenginliği ya da fakirliği, defnedilen bireyin sosyal statüsünü ya da grup içindeki pozisyonunu göstermektedir. Moskova civarında Sungir’de saptanan mezarların içerdiği veriler, bu durumun en ileri kanıtlarıdır. İskeletlerin üzerindeki çok sayıdaki hayvan kabukları ve dişlerden oluşan süs objeleri, bireylerin takılarını ve elbiselerinin işlemelerini göstermektedir. Hiç kuşkusuzki üst Paleolitiğin tüm mezarlarında aynı zenginliğe rastlanılmamaktadır.

Üst Paleolitik merkezlerden ele geçen ve çoğu ritüel amaçlı olabilecek olan süs objeleri; taş, kavkı, hayvan kemikleri, diş ve boynuz gibi maddelerden yapılmışlardır.

İnsanlık tarihi açısından Üst Paleolitikteki en heyecan verici gelişme plastik sanatların çok yoğun olarak görülmesidir.

Bu çağın insanları, mağara, kaya altı sığınaklarının tavan, taban ve duvarlarına, açık havada kaya bloklarına, taş, kemik gibi taşınabilir objeler üzerine boyama, kazıma, kabartma teknikleriyle çeşitli tasvirler işlemişlerdir. Yine taş, kemik ve fildişlerinden hayvan ve insan başları; karın ve kalçaları yağlı bereket sembolü kadın heykelcikleri yontmuşlardır. Bu kadın heykelcikleri, daha sonra Neolitikte ortaya çıkacak olan “ana tanrıça kültü”nün ilk örnekleridir. Paleolitik sanatçıların son derece sınırlı bir araç-gereç donanımıyla oluşturdukları bu şaşırtıcı eserler, onların inanç ve düşünce sistemlerini, yaşam biçimlerini, avlanma yöntemlerinin ve beslenme modellerinin açıklanmasında büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Basit ve kısıtlı bir teknik donanıma sahip olan Paleolitik insanlar, doğanın belirleyici ve sınırlayıcı baskısı altında yaşam savaşı vermişler ve sonuçta çevrelerindeki birçok canlı türü, değişen çevre koşullarına ayak uyduramayıp yok olurken, nesillerini devam ettirmeyi başaramamışlardır.